

Projekt z dnia 22 czerwca 2012 r.

Załącznik do uchwały nr
Rady Ministrów
z dnia (poz.)

**Rządowy Program
na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych
na lata 2012–2013**

Warszawa, czerwiec 2012 r.

Spis treści

WSTĘP.....	3
1. DIAGNOZA	4
1.1. DEMOGRAFIA	4
1.2. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA OSÓB STARSZYCH	8
1.3. FORMY EDUKACJI DLA OSÓB STARSZYCH	9
1.4. BUDŻET CZASU WOLNEGO OSÓB STARSZYCH	12
1.5. ZDROWIE I USŁUGI KIEROWANE DO OSÓB STARSZYCH.....	14
2. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU	15
3. CELE PROGRAMU.....	17
4. DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB STARSZYCH W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH	18
5. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU	20
6. PRIORYTETY I KIERUNKI INTERWENCJI	20
7. FINANSOWANIE PROGRAMU	23
8. BENEFICJENCI PROGRAMU	24
9. PODMIOTY UCZESTNICZĄCE W REALIZACJI PROGRAMU I ICH ZADANIA.....	25
10. WARUNKI I ZASADY SKŁADANIA OFERT I REALIZACJI PROGRAMU	25
11. ZASADY FINANSOWANIA.....	25
12. NADZÓR NAD REALIZACJĄ PROGRAMU	26

WSTĘP

Inspiracją do stworzenia *Rządowego Programu na rzecz aktywności społecznej osób starszych*, była obywatelska, publiczna identyfikacja problemów osób starszych, wynikająca z pogłębionej analizy i debaty dotyczącej procesów społecznych i demograficznych zachodzących w naszym kraju, na tle długofalowych wyzwań rozwojowych.

Walorem sposobu tworzenia tego dokumentu jest zastosowanie w praktyce zasady partnerstwa publiczno-społecznego, integrującej w działaniu instytucje reprezentujące środowiska osób starszych i administrację publiczną.

Szczególnie ważnym wyrazem nowego podejścia do problematyki osób starszych jest podmiotowe ujęcie tej kwestii społecznej. W konsekwencji dało to podstawy do przyjęcia zintegrowanej, horyzontalnej formuły programu, odnoszącej się do różnorodnych potrzeb oraz interesów, istotnych dla tak wrażliwej społecznie fazy życia człowieka.

Program jest przedsięwzięciem kompleksowym, uwzględniającym obszary i kierunki wsparcia umożliwiające osiągnięcie celu głównego, jakim jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną.

Program ten zakłada praktyczne włączenie sektora organizacji pozarządowych do działań służących zaangażowaniu seniorów.

Wyodrębnienie priorytetów obejmujących sferę edukacji osób starszych, integrację wewnątrz- i międzypokoleniową, partycypację obywatelską osób starszych oraz szeroko rozumiane usługi społeczne, z akcentem na aktywizację, daje podstawy do działań o charakterze komplementarnym, będących podstawą do działań systemowych.

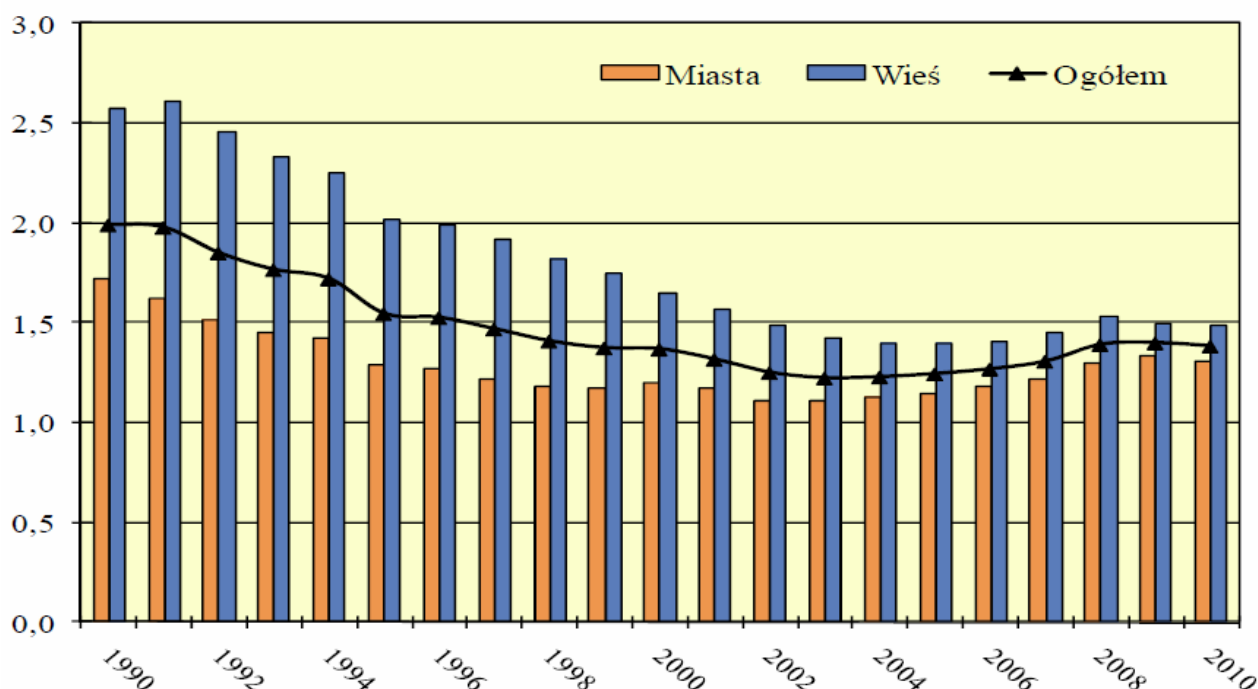
W tym kontekście, za fundamentalne dla przyszłości polityki publicznej na rzecz osób starszych będzie stworzenie strategicznych podstaw dla jej realizacji. Przewiduje to drugi komponent tego przedsięwzięcia. Racjonalna koncepcja długofalowej polityki w tym zakresie, w najbliższej przyszłości, może powstać jedynie w formule partycypacyjnej, z udziałem wszystkich interesariuszy.

1. DIAGNOZA

1.1. DEMOGRAFIA

W Polsce od kilkunastu lat obserwowany jest proces zmiany struktury demograficznej, którego cechą jest rosnący udział osób starszych w ogóle populacji. Na koniec 2010 roku liczba ludności Polski wynosiła 38,2 mln osób. W podziale na ekonomiczne grupy ludności (0-17, 18-59/64, 60+/65+) populacja w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 19%, produkcyjnym 64%, poprodukcyjnym 17%. Współczynnik dzietności, przedstawiający ile przeciętnie dzieci urodziłaby kobieta w wieku 15-49 lat, wyniósł 1,38 (prosta zastępowalność pokoleń zostaje osiągnięta, gdy współczynnik ten wynosi ok. 2,1-2,15).

Wykres 1. Współczynnik dzietności w Polsce w latach 1990-2010.

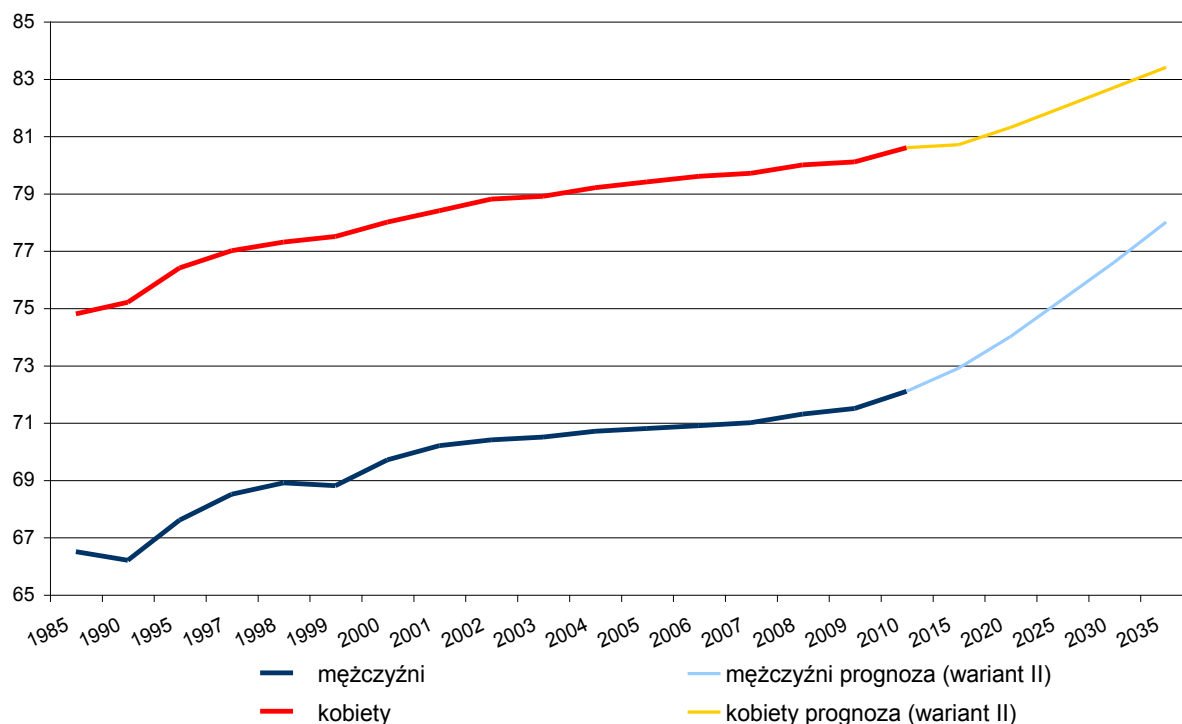

Źródło: Podstawowe informacje o sytuacji demograficznej Polski w 2011 roku, GUS.

Jednocześnie, na skutek poprawy warunków życia, wydłuża się średnia długość życia Polaków¹, która dla mężczyzn urodzonych w 2010 roku wynosiła 72,1 lat, a dla kobiet – 80,6 lat. W przeciągu 10 lat, od 2000 roku, przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn wzrosło o 2,4 lata, a kobiet o 2,6 lat. Według prognozy demograficznej Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) do 2035 roku przeciętne trwanie życia, wzrośnie odpowiednio o około 8 lat dla mężczyzn oraz o około 3 lata dla kobiet. Szczegółowo kształtowanie się trwania życia przedstawiono na wykresie 2, na którym zaznaczono również prognozowane dalsze trwanie życia do 2035 roku. Zaprezentowano najbardziej optymistyczny wariant prognozy (wariant II), w którym przeciętne trwanie życia jest najdłuższe.

¹ Trwanie życia w 2010 roku, GUS, Warszawa 2011.

Wykres 2. Trwanie życia w podziale na płeć w latach 1985-2035.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niski współczynnik dzietności oraz wydłużająca się przeciętna długość życia sprawiają, że w perspektywie najbliższych dwudziestu kilku lat nastąpi gwałtowny proces starzenia się ludności. Tempo starzenia się społeczeństwa obrazuje mediana wieku², która w 2010 roku dla ogółu populacji Polski wynosiła 38 lat, a w 2035 roku, według prognozy GUS może wynieść 47,9 lat (w ciągu 25 lat, wzrost o 26%).

Na skutek niewielkiej liczby urodzeń w kolejnych latach odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym będzie malał – do 2035 roku o 1,5 mln osób (3 pkt. proc.). Ponadto GUS przewiduje znaczący ubytek ludności w wieku produkcyjnym. Począwszy od 2010 r. w ciągu 15 lat liczebność tej grupy zmniejszy się o 2,9 mln, a największy ubytek - 1,2 mln osób, nastąpi pomiędzy latami 2015 i 2020. Do 2035 r. zmniejszenie populacji osób w wieku produkcyjnym prognozowane jest na poziomie 3,8 mln osób (spadek o 7 pkt. proc.). Znacząco wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym - o 3,1 mln osób, co spowoduje, że udział tej grupy w całej populacji wzrośnie o 10 pkt. proc.

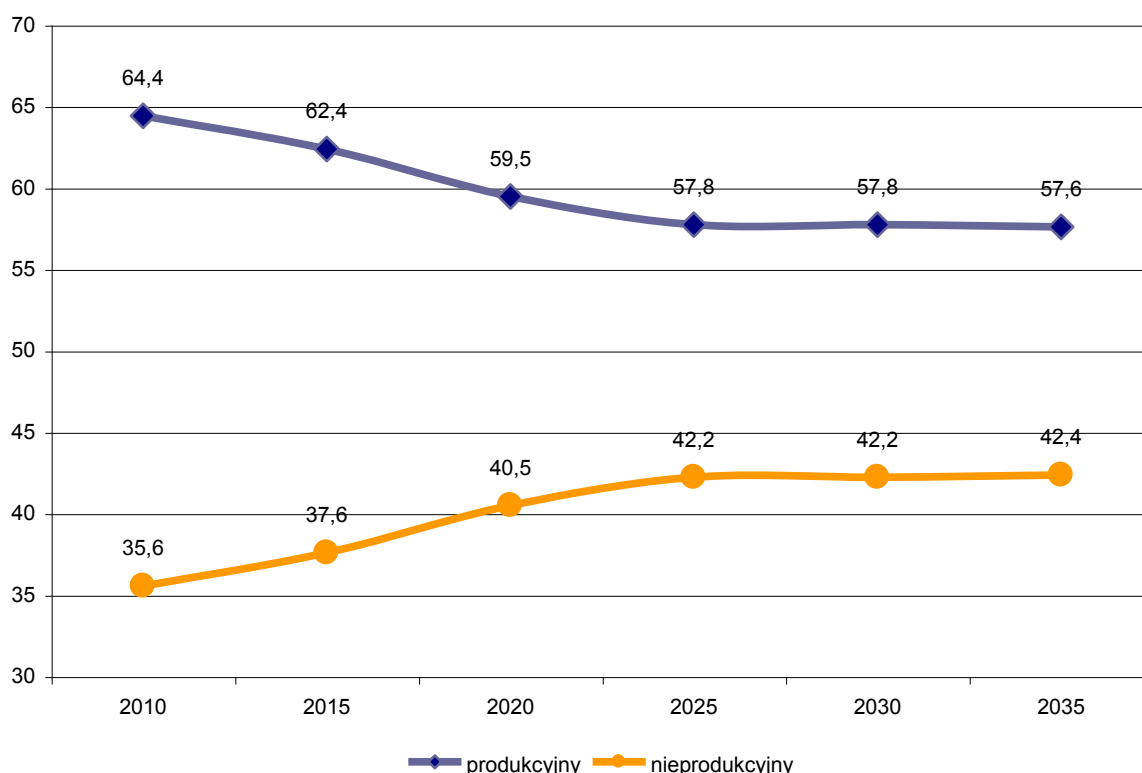
Relację pomiędzy liczbą osób w wieku poprodukcyjnym, a liczbą osób w wieku produkcyjnym określa się współczynnikiem obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym. Według prognozy GUS współczynnik ten wzrośnie z 26 osób w wieku

² Parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa ludności już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2010 r. do 46 osób w 2035 r.

W latach 2010-2035 wzrośnie udział osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny oraz poprodukcyjny). Ludność w wieku produkcyjnym zostanie w większym niż obecnie stopniu obciążona pracą na rzecz pokolenia w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Prognozowane kształtowanie się struktury demograficznej przedstawiono na wykresie 3.

Wykres 3. Struktura demograficzna ludności Polski w latach 2010-2035 w podziale na ekonomiczne grupy wieku*.

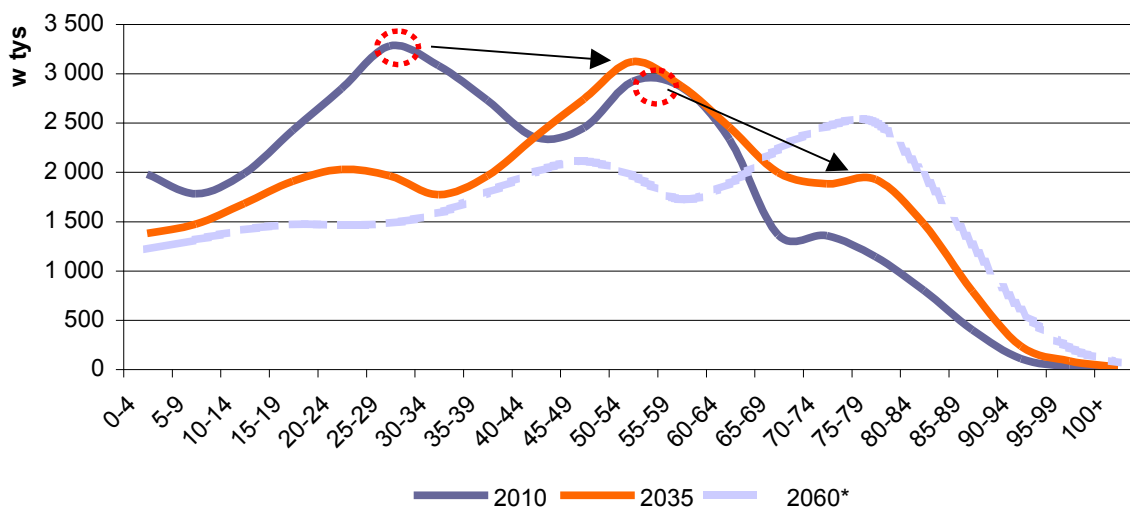

* Wiek produkcyjny dla kobiet 18-60 lat i mężczyzn 18-65 lat.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4 przedstawia jak zmieni się struktura wiekowa w Polsce do 2035 roku. Osoby z wyżu demograficznego z lat 50-tych, w znacznej mierze zasila grupę 75+, natomiast osoby z wyżu z lat 80-tych wejdą w wiek niemobilny. Warto zwrócić uwagę, że po tych dwóch najliczniejszych grupach nie ma kolejnych (młodszych), które byłyby zbliżone pod względem liczebności. Gdy kohorta osób z lat 80-tych wejdzie w wiek poprodukcyjny, można się spodziewać znacznego obciążenia systemu ubezpieczeń społecznych oraz systemu opieki zdrowotnej.

Wykres 4. Liczba osób w 5-letnich grupach wiekowych w latach 2010, 2035, 2060*.

* Uwaga: dane z 2060 r. pochodzą z prognoz Komisji Europejskiej, dane z 2010 r. i 2035 r. pochodzą z prognozy demograficznej GUS na lata 2008-2035 (prognozy nie są w pełni porównywalne). Zastosowano takie zestawienie, aby zobrazować sytuację demograficzną w dłuższym horyzoncie czasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Komisji Europejskiej.

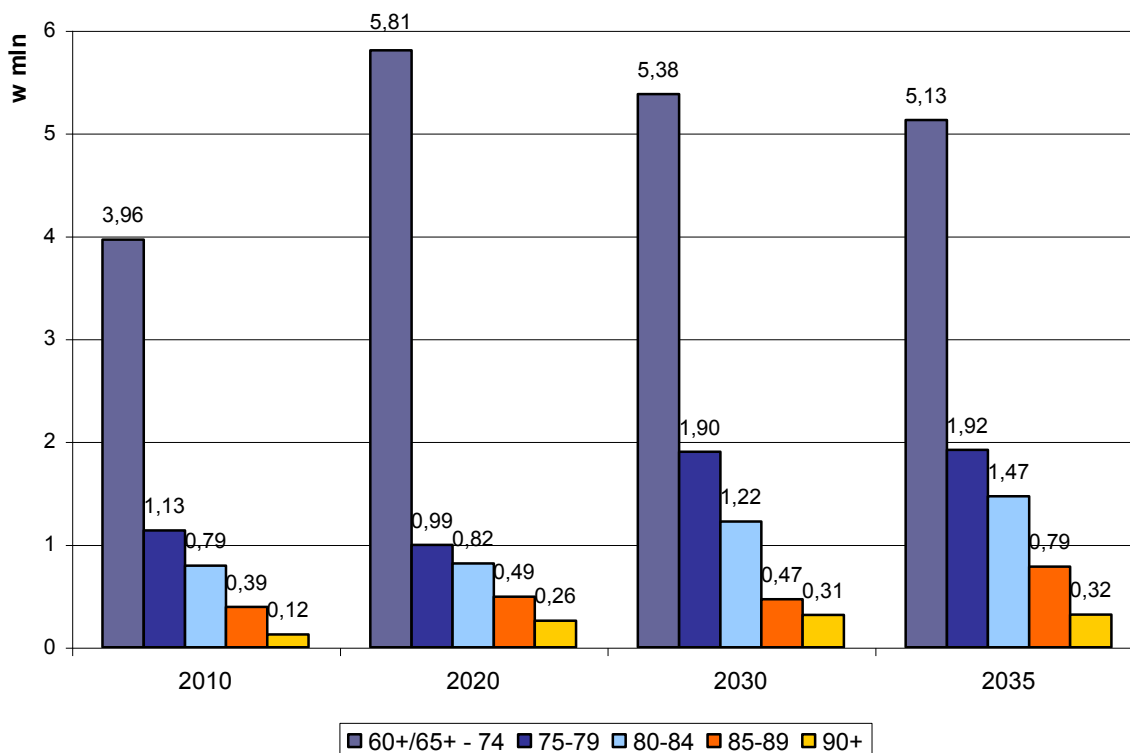
Na koniec 2010³ roku liczba osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+) wyniosła 6,44 mln⁴. GUS prognozuje, że liczba ta wyniesie 9,62 mln w 2035 roku (wzrost o 49%), a największy wzrost będzie obserwowany pomiędzy latami 2015 i 2020 (1,9 mln osób). Należy jednak pamiętać, że prognoza GUS nie uwzględnia nowego wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn. W związku z tym wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym będzie nieznacznie odłożony w czasie.

Wraz ze zmieniającą się strukturą populacji Polski zmieni się również struktura osób w wieku poprodukcyjnym. Do 2035 roku, w porównaniu z 2010 r., podniesie się udział osób w przedziałach wieku 60+/65+ – 74, 75-79, 80-84, 85-89, 90+, a największą dynamikę wzrostu, zaobserwować będzie można wśród osób będących w wieku 90+ (ok. 2,5 krotny wzrost), 85-89 (2 krotny wzrost). Liczba osób w wieku 75+ wyniesie ok. 4,5 mln w 2035 roku (w 2010 roku liczba osób 75+ wynosiła 2,4 mln). Szczegółową strukturę osób w wieku 60+/65+ przedstawiono na wykresie 5.

³ Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym. Stan na 31.12.2010 r., GUS.

⁴ Ok. 38 % tej populacji stanowią osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie.

Wykres 5. Struktura osób w wieku 60+ (kobiety) / 65+ (mężczyźni) w latach 2010, 2020, 2030, 2035.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zjawiska o charakterze demograficznym powodują, iż Polska stoi przed wyzwaniem w obszarze aktywności społecznej osób starszych.

1.2. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA OSÓB STARSZYCH

Działalność społeczna osób starszych może przyjmować różne formy. Wymienić wśród nich można zaangażowanie w ramach organizacji pożytku publicznego, Uniwersytetów Trzeciego Wieku, klubów seniora, wspólnot lokalnych, organizacji branżowych, działań samopomocowych, różnorodnych towarzystw społeczno-kulturalnych czy kół gospodyń wiejskich. W Polsce osoby powyżej 50 roku życia⁵ należą do grupy wiekowej, która jest najmniej aktywna na polu społecznym. Także w porównaniu z osobami w podobnym wieku zamieszkującymi inne kraje europejskie ich aktywność jest niewysoka. Ze względu na rosnącą liczbę osób w wieku 50+ w kolejnych latach w tej grupie można upatrywać zwiększania się potencjalnych zasobów aktywności społecznej.

⁵ Przytaczane badania różnie definiują wiek, od którego daną osobę zalicza się do przedziału osób starszych. Z tego względu trudno jest odnieść dane bezpośrednio do osób, które zakończyły swoją aktywność na rynku pracy i są adresatami programu.

Badania Stowarzyszenia Klon/Jawor wskazują, że w 2010 r. zaangażowanie w wolontariat, jako jednej z form aktywności osób Starszych, na rzecz organizacji lub grup zadeklarowało 10% Polaków powyżej 55 roku życia (wśród osób młodych poniżej 25 lat odsetek ten wyniósł 22%)⁶. Zbliżone wyniki przynosi poświęcony aktywnemu starzeniu się sondaż Eurobarometru z 2011 r. Według tego sondażu zaangażowanie w nieodpłatne i dobrowolne działania na rzecz organizacji charytatywnych i zajmujących się wolontariatem deklaruje 12% Polaków powyżej 55 roku życia, a średnia europejska wynosi 27%⁷.

Należy pamiętać o istnieniu szeregu uwarunkowań, które mogą mieć wpływ na małe zainteresowanie osób starszych działalnością społeczną, w tym wolontariacką. Należą do nich m.in.:

- pogarszanie się stanu zdrowia wraz z upływem lat;
- sytuacja materialna skutkująca zmniejszeniem oczekiwań i potrzeb co do jakości życia;
- poczucie osamotnienia i marginalizacji;
- ogólna niechęć do aktywności społecznej związana z postawami we wcześniejszych fazach życia i doświadczeniami życiowymi;
- duże zaangażowanie w życie rodzinne m.in. opieka nad wnukami;
- słabo rozwinięty w Polsce wolontariat kompetencji tzn. sytuacja, w której odchodząca z rynku pracy osoba ma możliwość podzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem z młodymi pracownikami swojej branży;
- niewystarczające kompetencje cyfrowe.

Te uwarunkowania determinują działania wobec osób starszych oraz powinny stanowić główne kierunki interwencji, stanowiąc podstawę zagospodarowania potencjału osób starszych w społeczeństwie.

1.3. FORMY EDUKACJI DLA OSÓB STARSZYCH

Edukacja osób starszych przybiera formy edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej.

Z danych Eurostatu wynika, że w Polsce w 2011 r. kształcenie ustawiczne dotyczyło 0,9% populacji osób w wieku 50-74 lata, podczas gdy przeciętnie w krajach UE 27 – 4,2%. Obserwując dane od 2005 roku, można stwierdzić, że odsetek ten jest prawie niezmienny, zarówno dla krajów Unii Europejskiej (od 4,5 do 4,2) jak i dla Polski (od 1,2 do 0,9) (Tabela 1). W populacji kobiet w wieku 50-74 lata, podobnie jak w całej Unii Europejskiej, odsetek kształcących się był wyższy, niż w populacji mężczyzn w tej samej grupie wiekowej.

⁶ Zob. J. Przewłocka, *Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: Wolontariat, filantropia, 1%. Raport z badań*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.

⁷ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_378_fact_pl_en.pdf

Tabela 1. Kształcenie ustawiczne populacji w wieku 50-74 lata w %.

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	ogółem						
UE 27	4,2	4,3	4,4	4,5	4,5	4,4	4,2
Polska	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	0,9
	mężczyźni						
UE 27	3,7	3,7	3,7	3,8	3,7	3,6	3,6
Polska	1,0	1,1	1,0	0,9	1,0	1,0	0,8
	kobiety						
UE 27	4,6	4,8	5,0	5,2	5,2	5,1	4,8
Polska	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,0

Źródło: Eurostat

Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW)

UTW są instytucjami, których głównym celem jest edukacja osób starszych. Jest to jednak tylko pretekst do tego aby zapewnić seniorom zaspokojenie takich potrzeb jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wykonywanie społecznie użytecznych działań, wypełnienie wolnego czasu, utrzymywanie więzi towarzyskich, stymulacja psychiczna i fizyczna, a czasem nawet możliwość realizacji młodzieńczych marzeń.

Innymi celami UTW są zatem: aktywizacja intelektualna, psychiczna, społeczna i fizyczna osób starszych, poszerzanie wiedzy i umiejętności seniorów, ułatwianie kontaktów z instytucjami takimi jak służba zdrowia, ośrodki kultury, ośrodkami rehabilitacyjnymi i innymi, angażowanie słuchaczy w aktywność na rzecz otaczającego ich środowiska, podtrzymywanie więzi społecznych i komunikacji międzyludzkiej wśród seniorów.

UTW, podobnie jak wolontariat wspomaga budowanie kapitału społecznego. Kontakt z innymi osobami, budowanie relacji ma pozytywny wpływ na poczucie bycia potrzebnym, dobrostan, zdrowie. Dlatego tak ważne jest włączenie osób starszych do społeczeństwa, m.in. poprzez zaangażowanie społeczności lokalnych.

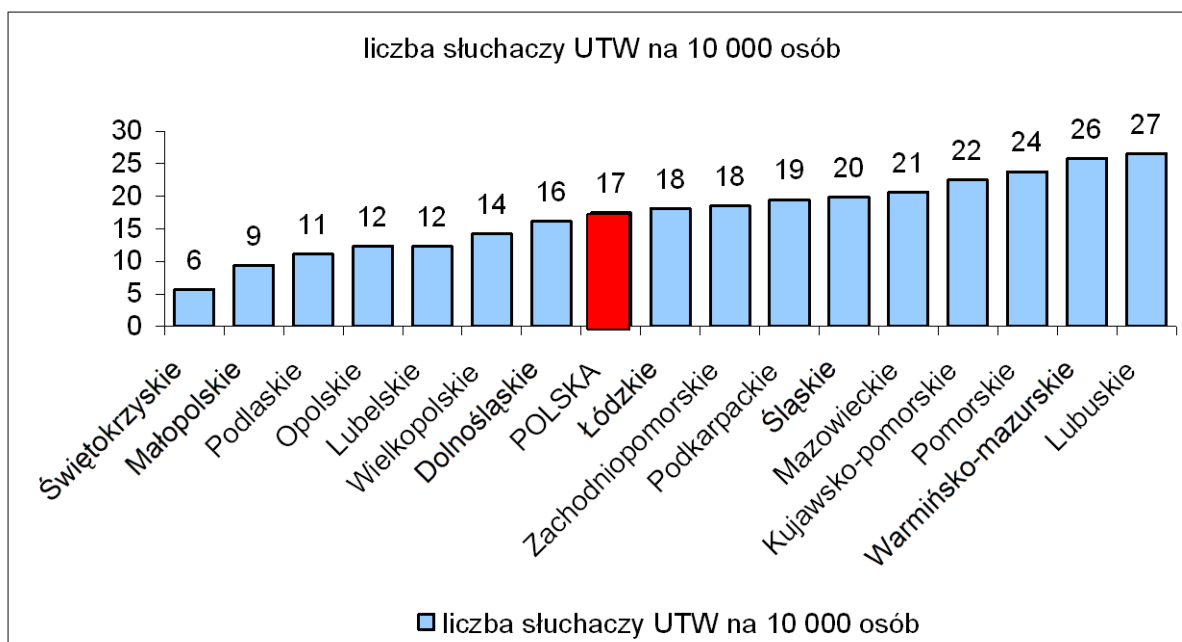
UTW w Polsce mają zróżnicowaną strukturę organizacyjną. Wyróżniamy te, które działają w strukturach i pod patronatem wyższej uczelni, kierowane najczęściej przez pełnomocnika rektora danej uczelni, powołane przez stowarzyszenia prowadzące działalność

popularnonaukową, oraz pozostałe, działające przy domach kultury, bibliotekach, domach dziennego pobytu, ośrodkach pomocy społecznej itp.

Z danych Ogólnopolskiej Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz Ogólnopolskiego Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku wynika, że w Polsce działa ok. 400 Uniwersytetów Trzeciego Wieku, które prowadzą zajęcia i wykłady dla około 70 tys. słuchaczy⁸. Porównując rozkład UTW w województwach z medianą wieku można dojść do wniosku, że UTW nie powstają w tych województwach, w których mediana wieku jest najwyższa (czyli tam, gdzie wzrasta liczba potencjalnych słuchaczy).

Przeciętnie w Polsce na 10.000 osób przypada 17 uczestników UTW. Największy odsetek słuchaczy obserwuje się w województwie lubuskim (27 na 10000 osób w województwie), warmińsko-mazurskim (26), pomorskim (24), kujawsko-pomorskim (22). Liczby uczestników powyżej średniej w Polsce obserwuje się również w województwach: mazowieckim (21), śląskim (20), podkarpackim (19), zachodniopomorskim i łódzkim (18). Najmniej słuchaczy uczestniczy w zajęciach w świętokrzyskim (6), małopolskim (9), podlaskim (11), opolskim i lubelskim (12). Szczegółowe kształtowanie się liczby słuchaczy UTW przedstawiono na wykresie 6.

Wykres 6. Liczba słuchaczy UTW na 10.000 osób w podziale na województwa w 2011 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Federacji UTW oraz Ogólnopolskiego Porozumienia UTW (dane prowizoryczne).

⁸ Liczba słuchaczy może być większa ponieważ nie wszystkie UTW podały liczbę swoich uczestników.

Oferta edukacyjna dla osób starszych obejmuje różne dziedziny nauki (zdrowie, prawo, gospodarka), zajęcia ruchowe. Jednak edukacja w sferze nowych technologii (obsługa komputera, korzystanie z sieci Internet) stanowi często początek procesu edukacji oferowanej osobom starszym. Rozwój umiejętności i kompetencji osób starszych w tym zakresie zwiększa znacząco zakres uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym

Kompetencje cyfrowe osób starszych

Jednym z wyzwań dla szerszego włączenia osób starszych w sferę aktywności obywatelskiej jest wzmocnienie ich kompetencji cyfrowych i zmniejszanie poziomu e-wykluczenia. W tym celu konieczna jest zarówno reforma edukacji, transformacja systemu uczenia się przez całe życie, budowanie kompetencji cyfrowych osób starszych w ramach edukacji formalnej i nieformalnej, jak i zmiana przyzwyczajeń i przezwyciężenie obaw osób starszych.

Jedną z barier korzystania z technologii cyfrowych dla osób starszych mogą stanowić koszty dostępu do tych usług (w stosunku do wysokości świadczeń emerytalnych i rentowych).

Charakterystyczna dla Polski jest sytuacja istnienia dużego rozwarstwienia w poziomie rozwoju społeczeństwa cyfrowego. Jedynie nieco ponad połowa Polaków korzysta z Internetu. W społeczeństwie cyfrowym uczestniczą przede wszystkim osoby młodsze, natomiast wykluczone z niego są osoby starsze. Żyją one w dużej mierze nadal w rzeczywistości analogowej, czego dowodzi fakt, że z Internetu korzysta w tej grupie wiekowej jedynie około 20% osób. W wielu przypadkach nie czują oni nawet potrzeby korzystania z Internetu i w mniejszym stopniu korzystają także z innych technologii cyfrowych.

Powszechne wykorzystanie technologii cyfrowych jest niezbędnym warunkiem odpowiedniej jakości indywidualnego życia oraz stworzenia wystarczającego potencjału rozwojowego dla całego społeczeństwa. Poprawa kompetencji cyfrowych osób starszych jest także istotna ze względu na wyzwanie związane z polepszaniem jakości życia na wsi, gdzie mieszka szczególnie duża grupa osób starszych.

1.4. BUDŻET CZASU WOLNEGO OSÓB STARSZYCH⁹

Osoby w wieku 65+ najwięcej czasu dobowego (51,3% tj. 12 godz. 18 min.) poświęcają na zaspokajanie potrzeb fizjologicznych, do których należą m.in. sen, jedzenie, mycie i ubieranie się. Najwięcej czasu przeznaczają na sen – 39,9% tj. 9 godz. 34 min. Potrzeby fizjologiczne zajmują tej grupie najwięcej czasu wśród wszystkich grup wiekowych.

Kolejnymi czynnościami, które zabierały najwięcej czasu były zajęcia i prace domowe które wypełniały przeciętnie 15,9% czasu dobowego tj. 3 godz. 49 min. Mniej czasu na tego typu prace poświęcały jedynie osoby w wieku poniżej 24 lat.

⁹ Rozdział na podstawie raportu GUS „Budżet czasu wolnego”, Warszawa, 2005.

Osoby w wieku 65 lat i więcej, częściej niż osoby w innych grupach wiekowych, spędzały czas na korzystaniu ze środków masowego przekazu – 15,7% dobowego czasu tj. 3 godz. 46 min. Z czego najdłużej oglądały telewizję i filmy (3 godz. 8 min.).

Życie towarzyskie i rozrywki były najbardziej popularne wśród najmłodszych w wieku 15 – 24 lata (6,5% czasu dobowego tj. 1 godz. 34 min.) oraz najstarszych – 65 lat i więcej (5,9% tj. 1 godz. 25 min.).

Osoby w wieku 65+ wskazywały, podobnie jak osoby w wieku 55-64 lat, że na dobrowolną pracę w organizacjach przeznaczają 3,1% (45 min.) swojego dobowego czasu (ponad 2 razy więcej niż osoby w wieku 15-44).

Najmniej czasu, również w porównaniu do innych grup wiekowych, osoby starsze poświęcały swoim zamiłowanym, hobby – 0,5% tj. 7 min.

Tabela 2. Struktura dobowego budżetu czasu według wieku (w % czasu dobowego ogółem)¹⁰.

Wyszczególnienie	Wiek (w latach)						
	15–19	20–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 i więcej
Czas trwania czynności w ciągu doby ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Potrzeby fizjologiczne ¹¹	47,1	46,3	43,8	43,4	44,7	47,5	51,3
Praca zawodowa	2,1	9,3	16,3	17,1	14,8	6,3	2,0
Nauka	14,4	6,2	0,9	0,3	0,1	–	–
Zajęcia i prace domowe	5,4	9,3	15,3	15,6	14,8	17,2	15,9
Dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi	1,3	1,3	1,3	1,4	2,0	3,1	3,1
Życie towarzyskie i rozrywki	6,6	6,4	4,2	3,8	4,0	4,6	5,9
Uczestnictwo w sporcie i rekreacji	2,9	1,9	1,2	1,1	1,3	1,7	1,7
Zamiłowania osobiste, hobby i gry	3,1	2,2	1,0	0,6	0,6	0,8	0,5
Korzystanie ze środków masowego przekazu	10,3	10,3	9,7	10,8	12,0	13,9	15,7
Dojazdy, dojeżdżania oraz inne nie wymienione czynności	6,8	6,8	6,3	5,9	5,7	4,9	3,9
w tym dojazdy i dojeżdżania	6,3	6,5	6,0	5,6	5,3	4,5	3,6

Źródło: Budżet czasu, GUS, 2005.

¹⁰ Obliczany na podstawie przeciętnego czasu trwania czynności przypadającego na 1 osobę bez względu na to, czy wykonywała daną czynność, czy nie.

¹¹ Zaliczają się tu takie potrzeby jak: sen, jedzenie i picie, mycie i ubieranie się oraz pozostałe.

Często przytaczaną motywacją dla aktywności osób starszych jest chęć zagospodarowania wolnego czasu. Istotne jest zatem kierowanie właściwej oferty do osób starszych przy uwzględnieniu oczekiwań oraz motywacji tych osób do podejmowania działalności społecznej.¹²

1.5. ZDROWIE I USŁUGI KIEROWANE DO OSÓB STARSZYCH

W kontekście starzejącego się społeczeństwa kluczowa jest kwestia opieki zdrowotnej. Wydatki na opiekę zdrowotną w Polsce w 2009 r. wyniosły według danych Eurostat 6,9% PKB (ok. 92 mld PLN¹³). Na wydatki na opiekę nad osobami starszymi w 2008 roku przeznaczono 0,22% PKB. Źródłem danych zaprezentowanych poniżej statystyk jest Eurostat, korzystający ze statystyk krajowych¹⁴ oraz badania EU-SILC.

Z danych Eurostatu wynika, że kobiety urodzone w 2010 roku będą żyły w zdrowiu przeciętnie 62,2 lata co stanowi 77,1% całej oczekiwanej długości życia (80,7 lat). Mężczyźni, przeciętnie w zdrowiu będą żyli krócej niż kobiety – 58,5 lat, tj. 81,2% oczekiwanej długości życia (72,1 lat). Przewidywana długość życia w zdrowiu kobiet, które w 2010 roku miały 65 lat, to 7,5 roku (38,7% dalszego przewidywanego trwania życia, które wynosi 19,5 lat). W przypadku mężczyzn, którzy w 2010 r. mieli 65 lat, przewidywana długość życia w zdrowiu wynosi 6,7 lat (44,7% dalszego przewidywanego życia, które wynosi 15,1 lat).

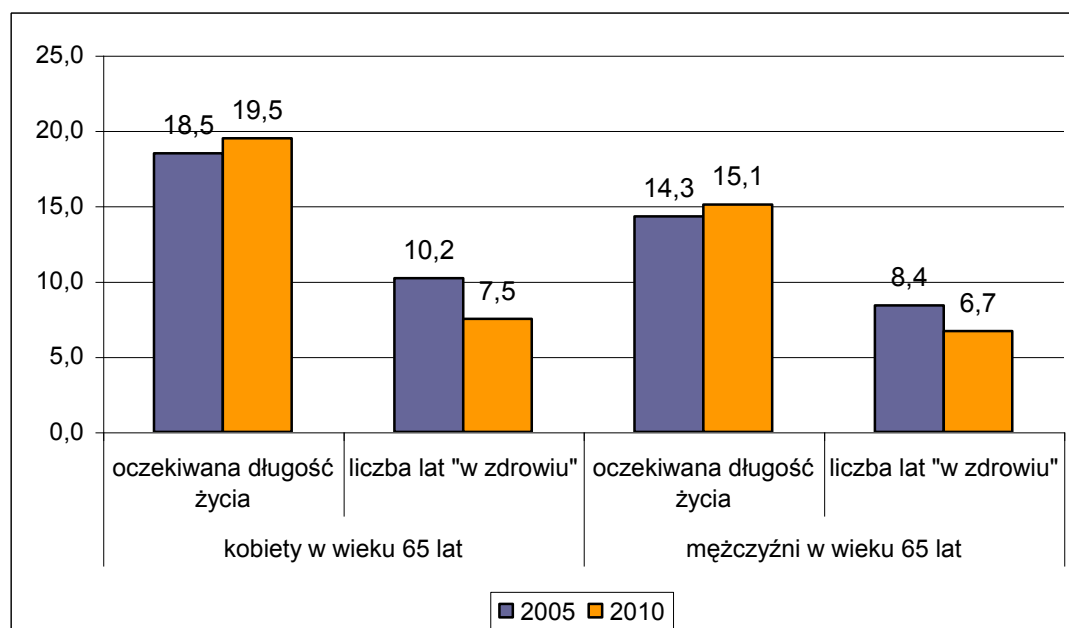
Analizując dane dla lat 2005-2010 można stwierdzić, że wraz z wydłużaniem się trwania życia, spada liczba lat życia w zdrowiu dla całej populacji jak również dla osób w wieku 65+. Utrzymuje się również znaczna dysproporcja pomiędzy trwaniem życia mężczyzn oraz kobiet.

¹² Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce we współpracy z Regionalnym Centrum Wolontariatu przeprowadziły w Elblągu sondaż postaw wobec wolontariatu 50+. Jego wyniki wskazują, że najważniejsze zachęty dla osób starszych do angażowania się w wolontariat to: niesienie pomocy potrzebującym (72%), poznanie nowych ludzi (61%) oraz własna satysfakcja (47%). Publikacja w ramach projektu „Same plusy. Wolontariat 50+”: *Same Plusy. Wolontariat 50+. Prezentacja doświadczeń projektu*, Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w Elblągu, s. 43-44.

¹³ Przeliczone wg stałego kursu ustalonego dla strefy Euro.

¹⁴ Przy wyliczaniu wskaźników dotyczących długości życia, dane mogą nieznacznie różnić się od statystyk prezentowanych przez GUS ze względu na stosowanie innej metodologii.

Wykres 7. Oczekiwana długość życia kobiet i mężczyzn w wieku 65 lat w latach 2005 i 2010 w Polsce.

Źródło: GUS

Przedstawiona w zarysie sytuacja stanu zdrowia oraz budżetu czasu wolnego osób starszych dowodzi, iż wymagane są działania, które obejmują obszar usług zdrowotnych w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz leczenia. Konieczne są zatem działania na rzecz rozwoju usług społecznych bezpośrednio i pośrednio związanych ze zdrowiem takich jak: sport, turystyka, rekreacja. Wzmocnienia wymagają również działania na rzecz profilaktyki zdrowia oraz profilaktyki społecznej. Takie działania realizowane są w różnych formach edukacji osób starszych.

2. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

Podstawą prawną „Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013” (Program ASOS) jest art. 5c ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2010 r., Nr 234, poz.1536 z późn. zm.) oraz art. 136 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1240 z późn.zm.).

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie jest aktem prawnym o charakterze ustrojowym, który posiada fundamentalne znaczenie dla urzeczywistniania idei społeczeństwa obywatelskiego. Określa ona zasady (pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności) oraz formy współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego. Definiuje także sfery aktywności społecznej i ekonomicznej organizacji pozarządowych, warunki dla powstania i funkcjonowania szczególnej kategorii

podmiotów pozarządowych – organizacji pożytku publicznego, tworzy podstawy prawne i instytucjonalne dialogu obywatelskiego, reguluje status wolontariatu, poprzez określenie praw oraz obowiązków zarówno wolontariuszy, jak i podmiotów korzystających z ich świadczeń.

Art. 5c ustawy przewiduje możliwość opracowywania przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego, po zasięgnięciu opinii Rady Działalności Pożytku Publicznego, resortowych oraz rządowych programów wspierania rozwoju organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy oraz finansowego wspierania tych programów, w szczególności w trybie otwartego konkursu ofert. Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych jest właśnie opracowany na podstawie ww. artykułu ustawy.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1240 z póź.zm.)

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, zasady wieloletniego finansowania realizacji polityki rozwoju określają przepisy o finansach publicznych (art. 14d).

Stosownie do art. 136 ustawy o finansach publicznych programy wieloletnie są ustanawiane przez Radę Ministrów w celu realizacji strategii przyjętych przez Radę Ministrów. Rada Ministrów ustanawiając program wskazuje jego wykonawcę. Realizacja programów wieloletnich może być podzielona na etapy.

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009, Nr 84, poz. 712 z późn. zm.)

Art. 9 ustawy definiuje jako strategię rozwoju Długookresową Strategię Rozwoju Kraju, która jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania, i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju w okresie co najmniej 15 lat oraz Średniookresową Strategię Rozwoju Kraju, która definiuje podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w okresie 4-10 lat. Podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju w danych obszarach, wskazanych w Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju, określone są w dziewięciu zintegrowanych strategiach rozwoju, które realizowane są przy pomocy programów.

Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych jest opracowany w celu realizacji Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju oraz zintegrowanych strategii rozwoju (art. 15 ustawy).

3. CELE PROGRAMU

Celem Programu jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program ten ma umożliwić zagospodarowanie potencjału społeczno-zawodowego osób starszych, dla pełnienia przez nich ról społecznych w życiu publicznym. Ważne jest również uwzględnienie w działaniach ograniczeń wynikających z barier funkcjonalnych, na które narażone mogą być osoby starsze.

Cel główny Programu będzie realizowany przez:

- zwiększenie oferty edukacyjnej dla osób starszych (np. na Uniwersytetach Trzeciego Wieku) – większa liczba słuchaczy, zwiększanie różnorodności tematycznej oferty edukacyjnej;
- poprawę jakości kształcenia osób starszych;
- tworzenie warunków dla rozwoju oferty edukacyjno-kulturalnej oraz integracji wewnątrz i międzypokoleniowej osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej;
- rozwój zróżnicowanych form aktywności społecznej, w tym upowszechnianie wolontariatu, partycypacji w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, w tym udział osób starszych w kształtowaniu polityki publicznej. Ponadto ważne są tu działania na rzecz samopomocy oraz samoorganizacji;
- zwiększenie dostępności oraz podniesienie jakości usług społecznych w sferze sportu rekreacji i kultury.

W pierwszym okresie realizacji Programu (lata 2012-2013) zakłada się:

- dofinansowanie rozwoju oraz powstania nowej oferty edukacyjnej dla osób starszych, w ramach już istniejących organizacji (np. w formie UTW¹⁵, innych organizacji pozarządowych);
- wsparcie tworzenia nowych UTW oraz filii UTW (działających przy uczelniach wyższych) na terenach de-faworyzowanych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury oświatowo-kulturalnej, zwiększenie dostępu do zajęć edukacyjnych dla osób starszych;
- dofinansowanie innych form aktywności społecznej osób starszych;
- zwiększenie oferty oraz podniesienie jakości usług społecznych dla osób starszych, w tym dostosowanie tej oferty odpowiednio do potrzeb i możliwości starszych osób niepełnosprawnych lub osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

¹⁵ Uniwersytety Trzeciego Wieku – organizacje, które jako główny cel swojej działalności stawiają sobie edukację osób dojrzałych. W Polsce działają Uniwersytety Trzeciego Wieku w trzech różnych formach:

1. UTW w strukturze uczelni wyższych;
2. Stowarzyszeń i towarzystw UTW;
3. UTW przy bibliotekach publicznych i domach kultury (często miejscem wykładów i warsztatów są szkoły publiczne).

Przez Uniwersytety Trzeciego Wieku rozumie się również jednostki, które określane są jako Akademie Trzeciego Wieku, Politechniki Trzeciego Wieku, Uniwersytety Ekonomiczne Trzeciego Wieku, itp.

4. DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB STARSZYCH W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH

Program ASOS jest integralnym elementem działań na rzecz realizacji Długookresowej i Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju, a także strategii zintegrowanych oraz Krajowego Programu Reform na rzecz Strategii Europa 2020 – Działanie Aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (DSRK)

Model rozwoju sformułowany w DSRK opiera się o zasadę solidarności pokoleń, podkreśla znaczenie otwartości na wymianę doświadczeń między różnymi generacjami oraz konieczność włączania starszej części społeczeństwa w budowanie przewag konkurencyjnych. Celem rozwojowym strategii jest poprawa jakości życia przez stworzenie sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego nastawionej na pomoc w celu zwiększenia szans na aktywność społeczną i przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia.

Jednym z kluczowych projektów jest stworzenie modelu aktywności społecznej i zawodowej osób starszych opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.

Istotny jest także wzrost aktywności i partycypacji obywatelskiej przejawiający się w ułatwianiu zrzeszania się obywateli oraz wzmocnieniu instytucjonalnym sektora organizacji pozarządowych.

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK)

ŚSRK obejmuje zagadnienia dot. rozwoju gospodarczego i społecznego Polski. W kwestii działań na rzecz osób starszych zawiera postulaty: aktywizowania członków tej grupy społecznej, tak aby było możliwe zwiększanie ich udziału w życiu społecznym; zwiększenia świadomości zdrowotnej i zdrowego stylu życia; zachęcania do aktywności obywatelskiej w formie np. wolontariatu osób starszych. Obejmuje także wsparcie działań zmierzających do umożliwiania osobom starszym zdobywania nowej i uzupełnianie posiadanej już wiedzy w różnych instytucjach edukacyjnych. Skutkuje to koniecznością stworzenia szerokiego modelu edukacji, łączącego kształcenie w szkołach z uczeniem się innym niż formalne, trwającym całe życie. Natomiast wykluczeniu cyfrowemu osób starszych zapobiegać ma umożliwienie nabywania kompetencji cyfrowych.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL)

W Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego zidentyfikowano główne problemy, które uniemożliwiają pełne wykorzystanie kapitału ludzkiego osób starszych. Wśród nich wymienione są m.in. niska aktywność zawodowa i społeczna osób starszych oraz system emerytalny nie promujący aktywności w starszym wieku.

Podkreślona jest waga promocji aktywności społecznej i gospodarczej osób starszych oraz promocji uczenia się przy wykorzystaniu innowacyjnych form tj. uczenie się wzajemne czy

edukacja środowiskowa. Doświadczenie osób starszych ma zostać wykorzystane w celu ich zaangażowania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i edukacji osób młodych.

Strategia podzielona jest na pięć etapów życia człowieka, a każdemu z nich przypisane są konkretne narzędzia, których realizacja ma wpłynąć na rozwój kapitału ludzkiego. Piąty wyodrębniony w Strategii etap to starość. W ramach tego etapu wyróżnione jest zadanie zmierzające do promocji aktywności zawodowej i społecznej seniorów – „srebrna gospodarka”. W efekcie jego realizacji nastąpić powinno:

- zwiększenie udziału osób starszych w organizacjach i stowarzyszeniach;
- upowszechnienie wyspecjalizowanych usług na rzecz osób starszych;
- zmniejszenie odsetka osób w wieku 50 lat i więcej nieaktywnych na polu sportu, kultury, działania na rzecz społeczności lokalnej.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS)

SRKS w obszarze współdziałanie i partycypacja społeczna zakłada konieczność zwiększenia aktywności i partycypacji społecznej, niwelowania różnic w jej intensywności, a także wzmocnienie zorganizowanych i niezorganizowanych form tej aktywności.

W części diagnostycznej dotyczącej wyzwań rozwojowych dla kapitału społecznego jako jedno z nich wymienia się starzenie się społeczeństw. Zmiana demograficzna z tym związana stawia przed koniecznością m.in. aktywizacji społecznej osób. Podkreślone jest mocno, iż wzmacnianie wzajemnego zaufania oraz solidarność i integracja międzypokoleniowa stanowić będą istotny warunek minimalizowania niekorzystnych źródeł wyżej przytoczonych tendencji.

Priorytet 1.2. *Wspieranie edukacji innej niż formalna ukierunkowanej na kooperację, kreatywność i komunikację społeczną* zakłada odnawianie kompetencji przez osoby starsze, zakłada konieczność ograniczenia zjawiska wykluczenia cyfrowego osób starszych oraz potrzebę wyłaniania w tym środowisku grupy liderów i animatorów. Edukację w tym zakresie mają prowadzić m.in. Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Z kolei w priorytecie 2.2. *Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej* wyróżniony został kierunek działania polegający na promowaniu i wspieraniu wolontariatu w różnych dziedzinach aktywności obywatelskiej, ze szczególnym uwzględnieniem promowania wolontariatu wśród osób starszych.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 stanowi strategię wzrostu Unii Europejskiej w kolejnych latach. Zakłada ona potrzebę stworzenia inteligentnej i zrównoważonej gospodarki, która sprzyja włączeniu społecznemu. Do sytuacji osób starszych w szczególności odnosi się uwzględniony w tym dokumencie priorytet *Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu* oraz inicjatywa flagowa *Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu*, w ramach którego podejmowane są zarówno działania zmierzające do zapobiegania dezintegracji społecznej, jak i promowania idei aktywnego starzenia się.

5. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Aktywność społeczna osób starszych często skupia się wokół inicjatyw lokalnych. Ważne jest zwiększanie wymiaru zaangażowania społecznego osób starszych, w tym niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej, poprzez włączenie w różne formy edukacji, oraz współpracy międzypokoleniowej.

Problem finansowania tych działań – brak ścisłego obowiązku kierowania oferty np. edukacyjno-kulturalnej do osób starszych przez samorządy w praktyce powoduje, iż ich dostępność zależy od oferty generowanej przez lokalne instytucje i organizacje pozarządowe.

Program ASOS służy wsparciu ofert organizacji, instytucji działających na rzecz osób starszych, w tym niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej oraz ścisłej współpracy z jednostkami samorządowymi (placówki oświatowo-kulturalne). Współpraca międzysektorowa na poziomie lokalnym może istotnie zwiększyć efektywność podejmowanych działań na rzecz aktywności społecznej osób starszych.

6. PRIORYTETY I KIERUNKI INTERWENCJI

W Programie przewidziano komponent długookresowy – systemowy oraz komponent konkursowy, realizowany cyklicznie w latach 2012-2013.

I. Komponent systemowy

W ramach komponentu systemowego planowane są działania uwzględniające wiele dziedzin życia, które warunkują jakość życia osób starszych. Działania w ramach tej części programu będą objęte długofalową polityką wobec osób starszych stanowiącą odpowiedź na horyzontalne wyzwania społeczne związane ze starzeniem się społeczeństwa.

II. Komponent konkursowy

Priorytet I. Edukacja osób starszych/kształcenie ustawiczne

Priorytet II. Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz i międzypokoleniową

Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych

Priorytet IV. Usługi społeczne wobec osób starszych (usługi zewnętrzne)

Tabela 3. Priorytety i kierunki działań.

Priorytety	Kryteria			Kierunki działań*
	I	II	III	
Priorytet I Edukacja osób starszych/kształcenie ustawiczne	Wspieranie aktywności społecznej osób starszych	Projekt realizowany we współpracy z uczelnią wyższą i/lub jednostką samorządową	Organizacja działająca na obszarach wiejskich	<ol style="list-style-type: none"> 1. zajęcia edukacyjne z zakresu różnych dziedzin (m.in. prawo, gospodarka, zdrowie, sport, turystyka, nowe technologie) 2. zajęcia przygotowujące do usług wolontariackich 3. kształcenie opiekunów 4. promowanie wolontariatu kompetencji 5. promocja oferty edukacyjnej wśród osób starszych
Priorytet II Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz i międzypokoleniową	Wspieranie aktywności społecznej osób starszych	Projekt kierowany do różnych grup wieku	Projekt realizowany wspólnie z jednostką samorządu terytorialnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. aktywność społeczna, w tym wolontariat osób starszych 2. aktywność fizyczna (ruchowa) osób starszych oraz inne zajęcia sportowe 3. aktywność turystyczno-rekreacyjna osób starszych 4. zajęcia w obszarze kultury, w tym angażujące różne pokolenia 5. budowanie sieci społecznych, w tym wolontariat wewnątrz i międzypokoleniowy 6. przeciwdziałanie e-wykluczeniu)
Priorytet III Partycypacja społeczna osób starszych	Wspieranie aktywności społecznej osób starszych	Projekt realizowany w gminach o wysokiej medianie wieku mieszkańców (łódzkie,	Projekt realizowany wspólnie z jednostką samorządu terytorialnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. formy aktywności osób starszych wobec społeczności lokalnych (rozwój społeczeństwa obywatelskiego) 2. aktywność wspierająca uczestnictwo w życiu społecznym/publicznym 3. sieć pomocowo-informacyjna (budowanie pozytywnego wizerunku starości)

		śląskie, opolskie) ¹⁶		
Priorytet IV Usługi społeczne wobec osób starszych (usługi zewnętrzne)	Wspieranie aktywności społecznej osób starszych	Projekt kierowany do różnych grup wieku	Projekt realizowany w gminach o wysokiej medianie wieku mieszkańców (łódzkie, śląskie, opolskie) ¹⁷	<ol style="list-style-type: none"> 1. szkolenia dla wolontariuszy (z zakresu pomocy osobom starszym) 2. wspieranie różnych form samopomocy 3. wspieranie rodzin w opiece nad osobą starszą poprzez rozwój usług opartych o działalność wolontariuszy 4. rozszerzanie dostępności do usług społecznych m.in. opiekuńczych, kulturalnych, edukacyjnych

* Wszelkie działania podejmowane w ramach programu powinny uwzględniać potrzeby osób, które narażone są na tzw. bariery funkcjonalne.

¹⁶ Rocznik Demograficzny, GUS, 2011.

¹⁷ Rocznik Demograficzny, GUS, 2011.

Program ma przyczynić się do zwiększenia aktywności społecznej osób starszych, które poprzez włączenie w aktywność społeczną mogą wykorzystać swoje doświadczenie i wiedzę – stając się aktywnym uczestnikiem życia społeczności lokalnych.

Oferta kierowana w ramach różnych priorytetów powinna uwzględniać bariery funkcjonalne potencjalnych uczestników realizowanych działań.

Priorytet I. Edukacja osób starszych/kształcenie ustawiczne – jest to element działań na rzecz poprawy aktywności społecznej osób starszych poprzez różne formy edukacji formalnej i pozaformalnej (m.in. UTW, uczelnie wyższe), aktywnie włączająca się w życie społeczności lokalnych. Działania te zwiększają integrację wewnątrz pokoleniową osób starszych.

Priorytet II. Aktywność społeczna promująca integrację międzypokoleniową – zakłada się wykorzystanie istniejącej infrastruktury społecznej (m.in. UTW, biblioteki publiczne, szkoły, domy kultury, uczelnie wyższe, itp.) oraz potencjału organizacji trzeciego sektora na rzecz zwiększenia dostępu i poprawy oferty dla osób starszych. Ponadto działania te poprzez zaangażowanie młodszego pokolenia sprzyjają rozwojowi umiejętności społecznych młodych ludzi.¹⁸

Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych – działania organizacji reprezentujące interesy i potrzeby osób starszych oraz inne realizowane przez organizacje działające na rzecz osób starszych lub organizacje posiadające w swojej ofercie programowej działania na rzecz osób starszych oraz, które sprzyjają zaangażowaniu osób starszych w życie społeczności lokalnych.

Priorytet IV. Usługi społeczne dla osób starszych – działania służące rozwojowi różnych form aktywności społecznej (w formule partnerstwa publiczno-społecznego, w tym realizowane przez organizacje pożytku publicznego w sferze pożytku publicznego) poprzez dostępność oraz podniesienie jakości usług społecznych dla osób starszych, poprzez zwiększenia zaangażowania opiekunów-wolontariuszy, tworzenie środowiska samopomocy oraz zwiększenie sieci wyszkolonych wolontariuszy.

7. FINANSOWANIE PROGRAMU

Koszt programu w latach 2012-2013 wyniesie 60 mln.

Program w 2012 r. (I tura) finansowany będzie ze środków budżetu państwa w wysokości 20 mln zł ujętych w ustawie budżetowej na rok 2012 r. Wydatki będą realizowane z części 44 – Zabezpieczenie Społeczne, dział 853 – pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, rozdział 85395 – pozostała działalność, po uprzednim zwiększeniu limitu tej części przez Ministra Finansów.

¹⁸ System oświaty zapewnia w szczególności: 15) warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1996 nr 67 poz. 329)

W 2013 r. planuje się finansowanie ze środków budżetu państwa w wysokości 40 mln zł, które zostaną ujęte w części 44 – zabezpieczenie społeczne, dział 853 – pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, rozdział 85395 – pozostała działalność, poprzez zwiększenie limitu tej części przez Ministra Finansów, w ustawie budżetowej na 2013 r.

Dysponentem środków jest Minister Pracy i Polityki Społecznej, który przekazuje dotacje beneficjentom Programu, na podstawie umów z UTW i innymi podmiotami, które realizują działania na rzecz aktywności społecznej osób starszych.

Program zostanie sfinansowany ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Ministra Pracy i Polityki Społecznej w roku 2012 w dwóch turach:

- I tura – zadania Priorytetu I.
- II tura – zadania w pozostałych Priorytetach (w miarę dostępności środków)

W roku 2013 – 40 mln PLN – zadania będą realizowane cyklicznie w obszarze wszystkich Priorytetów

Budżet składa się z dwóch części – dotacje i środki techniczne.

W latach 2012-2013:

I część dotacje: 95% budżetu rocznego

II część środki techniczne: do 5% budżetu rocznego

Środki techniczne zostaną przeznaczone na obsługę Programu, wsparcie eksperckie – analizy, raporty, wymiana dobrych praktyk oraz monitoring i ewaluację pierwszego etapu Programu. Ponadto będą wykorzystane do realizacji wstępnych założeń długofalowej polityki wobec osób starszych (I komponent Programu).

8. BENEFICJENCI PROGRAMU

Podmiotami uprawnionymi do korzystania ze środków finansowych przeznaczonych na realizację Programu są dla I i II tury:

- organizacje pozarządowe, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;¹⁹
- podmioty określone w art. 3 ust. 3, w tym:
 - kościelne osoby prawne i jednostki organizacyjne, o których mowa w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁰ (w art. 3 ust. 3 pkt 1).
 - spółdzielnie socjalne, o których mowa w ustawie o spółdzielniach socjalnych²¹ (w zakresie działalności społecznie użytecznej w sferze zadań publicznych);
 - stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;

Warunkiem uczestnictwa w programie jest realizacja projektów we współpracy z uczelniami wyższymi zarówno publicznymi jak i niepublicznymi lub jednostkami samorządu terytorialnego lub ich jednostkami organizacyjnymi (szkołami publicznymi, samorządowymi instytucjami kultury lub bibliotekami publicznymi) prowadzącymi działania w formule Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

¹⁹ Ustawa z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U z 2010 r. Nr 28, poz. 146).

²⁰ Ustawa z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U z 2010 r. Nr 28, poz. 146).

²¹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94, poz. 651, z późn. zm.),

Ponadto Program kierowany jest do instytucji i organizacji, które poprzez edukację, integrację międzypokoleniową, tworzenie zróżnicowanych form aktywności społecznej przyczyniają się do zwiększenia zaangażowania społecznego osób starszych, w tym niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

Program kierowany jest szczególnie do tych organizacji i instytucji, które we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego – poprzez współpracę międzysektorową – przyczyniają się do rozwoju społecznego w wymiarze lokalnym. Ma to służyć utrwalaniu modelu współpracy międzysektorowej, która jest kluczowym elementem działań długofalowych podejmowanych w związku ze starzeniem się społeczeństwa.

9. PODMIOTY UCZESTNICZĄCE W REALIZACJI PROGRAMU I ICH ZADANIA

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej – obsługa części dotacyjnej konkursu :

- ogłoszenie konkursu/ów,
- akceptacja przesłanych wniosków (ocena formalna i merytoryczna),
- przygotowanie umów z beneficjentami,
- kontrola sprawozdań,
- realizacja Programu (umowy zlecenia – praca na terenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej),
- sprawozdanie zbiorcze z realizacji Programu.

10. WARUNKI I ZASADY SKŁADANIA OFERT I REALIZACJI PROGRAMU

- Oferta/projekt składany do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS),
- przyznawanie dotacji odbywać się będzie w trybie otwartego konkursu ofert,
- postępowanie konkursowe odbywać się będzie przy uwzględnieniu zasad określonych w ogłoszeniu o konkursie.
- oferta jest składana zgodnie z wzorem oferty, stanowiącym załącznik do ogłoszenia oraz warunkami zawartymi w ogłoszeniu,
- po zakończeniu realizacji zadania finansowanego z Programu, podmiot przedstawia Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej sprawozdanie w ujęciu merytorycznym i finansowym, zgodnie ze wzorem stanowiącym załącznik do umowy.

11. ZASADY FINANSOWANIA

Wsparcie w ramach Programu ASOS ma charakter prefinansowy, co jest szczególnie ważne dla małych podmiotów aplikujących o środki w ramach Programu.

Wartość dotacji 2012-2013 (I tura): od 10.000 PLN do 50.000 PLN.

Wkład własny – podmioty składające ofertę współfinansowaną w ramach Programu są zobowiązane do przedstawienia minimum 10% wkładu własnego. Za wkład własny uznaje się również wkład osobowy.

12. NADZÓR NAD REALIZACJĄ PROGRAMU

MPiPS samodzielnie decyduje w drodze konkursowej o podziale środków w ramach Programu. MPiPS informuje na koniec każdego roku w sprawozdaniu o realizacji założeń Programu.

W uzasadnionych przypadkach, Minister Pracy i Polityki Społecznej może, w trakcie i po realizacji Programu, przeprowadzić jego kontrolę.